

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

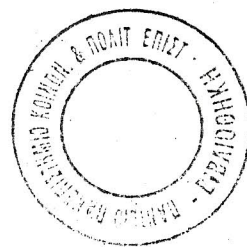
Φιλελεύθερη, Σοσιαλιστική και Κεντρικά Προγραμματισμένη Οικονομία

Σημειώσεις Παραδόσεων

Σταύρος Θεοφανίδης

Καθηγητής Οικονομίας

Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών



ΜΑΗΣ

2006

Μάρτιος, 1986

"Ένα κακό σύστημα μπορεί να μεταβάλει πολύ ικανούς ανθρώπους σε ανίκανους, ενώ ένα καλό σύστημα μπορεί να μετατρέψει τη μετριότητα σε θρίαμβο..."

"Τα συστήματα γίνονται από τους ανθρώπους για να υπηρετήσουν τους ανθρώπους.

Αλίμονο, στους ανθρώπους που γίνονται από τα συστήματα, για να υπηρετήσουν τα συστήματα..."

1. Τί είναι οικονομικό σύστημα; Έννοια και Περιεχόμενο.

1.1. Τα βασικά οικονομικά προβλήματα.

Όπως είναι γνωστό, κάθε κοινωνία έχει να αντιμετωπίσει τα βασικά οικονομικά προβλήματα:

- α) Τί θα παραχθεί; Δηλ. τί προϊόντα θα παραχθούν; Σιτηρά ή καπνά; Λαχανικά ή φρούτα; Υπηρεσίες άμυνας ή παιδείας; κτλ.
- β) Πώς θα παραχθεί; Δηλ. πώς θα οργανωθεί η παραγωγή των προϊόντων; Με εργάτες ή μηχανήματα; Θα εισαχθούν από το εξωτερικό ή θα παραχθούν στη χώρα μας; κ.τ.λ.
- γ) Για ποιόν θα παραχθούν τα προϊόντα; Δηλ. πώς θα γίνει η διανομή των προϊόντων ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες;

Όλα τα προβλήματα αυτά απορρέουν από το Θεμελιώδες Οικονομικό Πρόβλημα, που αντιμετωπίζουν όλες οι χώρες και κοινωνίες (καπιταλιστικές, σοσιαλιστικές, κομμουνιστικές). Το Πρόβλημα αυτό έχει δύο όρους, δηλαδή:

- α) Πώς ο άνθρωπος θα ικανοποιήσει τις άπειρες ανάγκες του (∞), β) με τους περιορισμένους πόρους ή τα περιορισμένα μέσα παραγωγής που διαθέτει; Από το Πρόβλημα αυτό, προκύπτουν πολλά επιμέρους οικονομικά προβλήματα (ελλείψεις αγαθών, ύψωση των τιμών (πληθωρισμός), ανεργία, έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών, ουρές στα μέσα συγκοινωνίας, ανεπάρκεια πόρων για την παιδεία κ.τ.λ.

Όλα τα οικονομικά προβλήματα κατατάσσονται σε τέσσερις ο-

μάδες προβλημάτων:

1. Πώς θα επιτευχθεί η άριστη κατανομή των πόρων (αποτελεσματικότητα).
2. Πώς θα αυξηθεί η παραγωγή (οικονομική ανάπτυξη).
3. Πώς θα εξασφαλισθεί η πλήρης απασχόληση και η οικονομική σταθερότητα.
4. Πώς θα γίνει η διανομή των παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών στα άτομα.

*

Το βασικό ερώτημα που τίθεται εδώ είναι: Με ποιά οργανωτική δομή (θεσμών, αρχών και κανόνων λειτουργίας) θα αντιμετωπιστούν τα παραπάνω οικονομικά προβλήματα;

1.2. Η έννοια και το περιεχόμενο του οικονομικού συστήματος

Το σύνολο των θεσμών, αρχών και κανόνων λειτουργίας, με τους οποίους λύνονται οργανωτικά και διαδικαστικά τα οικονομικά προβλήματα, αποτελούν το οικονομικό σύστημα. Επομένως, το οικονομικό σύστημα είναι το σύνολο των θεσμών οργάνωσης και λειτουργίας της οικονομίας (αρχές, κανόνες, μέθοδοι κτλ.) με τους οποίους γίνεται η κατανομή των πόρων για την παραγωγή των αγαθών και τη διανομή τους στους διάφορους φορείς (καταναλωτές κτλ.) για την ικανοποίηση των αναγκών τους.

Η οικονομική δραστηριότητα διεξάγεται και λειτουργεί μέσα στα δεδομένα ή μεταβαλλόμενα πλαίσια του οικονομικού συστήματος κάθε χώρας.

- Τι είναι το οικονομικό σύστημα; Ποιά είναι τα στοιχεία του;
- Πόσο μεγάλη είναι η σημασία του;
- Ποιά εναλλακτικά οικονομικά συστήματα έχουμε; Ποιό είναι το "καλύτερο";
- Ποιό οικονομικό σύστημα εφαρμόζουμε στη χώρα μας;
- Μπορούμε να αποκτήσουμε ένα "καλύτερο" οικονομικό σύστημα για την οικονομία μας, ώστε να λειτουργεί αποδοτικότερα;

Τα ερωτήματα αυτά είναι σημαντικά, γιατί αν δεν ξεκαθαρίσουμε από την αρχή το οικονομικό σύστημα μέσα στο οποίο λειτουργεί και αποδίδει η οικονομία της χώρας μας, δεν θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της.

Πρέπει να πούμε ότι μερικά από τα ερωτήματα αυτά ξεφεύγουν από τον χώρο της "κλινικής" Οικονομικής Επιστήμης και μπαίνουν σε περιοχές άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως η Πολιτική Επιστήμη-

μη, η Κοινωνιολογία, η Δημόσια Διοίκηση κ.ά. Το θέμα όμως αυτό δεν πρέπει να μας ξενίζει, γιατί ο χαρακτήρας της Οικονομικής Επιστήμης με τα σημερινά δεδομένα, είναι πια διεπιστημονικός, δηλ. εισδύει και συνεξετάζει πολλά γνωστικά της αντικείμενα κάτω από τις έννοιες, τις αρχές, τις μεθόδους κτλ. άλλων επιστημονικών κλάδων.

- Τι είναι, όμως, αναλυτικότερα το οικονομικό σύστημα;

Το οικονομικό σύστημα στη δομή του αποτελείται από τρία (3) κυρίως συστατικά στοιχεία: α) Τις εισροές, β) το καθαυτό σύστημα και γ) τις εκροές του (βλ. Διάγραμμα 1):

Οι εισροές (1), που υπεισέρχονται σ' ένα οικονομικό σύστημα είναι δύο ειδών: (i) Οι πόροι ή τα μέσα παραγωγής, ως υλικά στοιχεία του συστήματος, όπως η ανθρώπινη εργασία, οι φυσικοί πόροι, το κεφάλαιο, οι ενεργειακοί πόροι, η τεχνολογία, οι γνώσεις κτλ. και (ii) οι αξίες, δηλ. οι γενικά αποδεκτές έννοιες υψηλής στάθμης στις οποίες πιστεύουν οι άνθρωποι, ως τα πνευματικά ή άυλα στοιχεία του συστήματος όπως είναι π.χ. η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, η παιδεία, η ηθική, το δίκαιο, η ομορφιά, η πατρίδα κ.τ.λ.

Το σύστημα (2) είναι οι επιμέρους οικονομικοί και άλλοι θεσμοί, οι αρχές και οι κανόνες με τους οποίους λειτουργούν και συνδυάζονται οι παραπάνω εισροές (1), δηλ. οι αξίες και οι πόροι, για να λύσουν τα βασικά οικονομικά προβλήματα και να αποδώσουν κάποιο "έργο" (παραγωγή αγαθών και άλλα επιτεύγματα). Μεταξύ των επί μέρους οικονομικών θεσμών αναφέρουμε: τον καταμερισμό των έργων, την ιδιοκτησία, την ατομική ελευθερία, την αγορά, το Κεντρικό Γραφείο Προγραμματισμού, το Εθνικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής, το χρήμα, τις Τράπεζες, τα δάνεια, την Κρατική επιχείρηση, την ιδιωτική επιχείρηση, τον συνεταιρισμό, το μανάτζμεντ, την οικονομική ενημέρωση, το ΙΚΑ, τον ΟΓΑ κτλ. Το σύνολο των οικονομικών θεσμών αποτελεί το "θεσμικό πλαίσιο" του συστήματος. Το θεσμικό πλαίσιο της οικονομίας καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης των διαδικασιών (process), με τις οποίες λειτουργεί η οικονομία και λύνονται τα οικονομικά προβλήματα.

Οι εκροές (3) είναι το αποτέλεσμα ή η επίδοση του συνδυασμού των εισροών (1) με βάση την λειτουργία των θεσμών (2). Οι εκροές συνιστούν την αποδοχή έργου του συστήματος. Το αποτέλεσμα ή η από-

δοση ενός οικονομικού συστήματος είναι κυρίως το μέγεθος της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών και τα άλλα επιτεύγματα υλικής και πνευματικής φύσεως. Το αν ένα οικονομικό σύστημα είναι "επιτυχημένο" ή "αποτυχημένο" θα εξαρτηθεί από το μέγεθος των επιδόσεών του σε παραγωγή αγαθών και άλλων επιτευγμάτων (τα οποία είναι ορατά και πολλές φορές μετρήσιμα) σε συνάρτηση προς το μέγεθος των εισροών του.

Με βάση τη δομή αυτή, το σύστημα λειτουργεί ως εξής: Α) Δέχεται τις εισροές των πόρων και αξιών (1) του κοινωνικού συνόλου. Β) "επεξεργάζεται" τους πόρους και αξίες κατάλληλα με βάση τους υφιστάμενους θεσμούς (2). Γ) αποδίδει αποτελέσματα στο κοινωνικό σύνολο, εκροές (3), δηλ. παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών και άλλα επιτεύγματα με τα οποία "λύνονται" τα προβλήματα ή ικανοποιούνται οι ανάγκες του κοινωνικού συνόλου: Να, ο τελικός σκοπός των συστημάτων!

Κατά την λειτουργία του, κάθε σύστημα εκδηλώνει και μια άλλη δραστηριότητα, την ανατροφοδότηση (feedback) (4), δηλ. την επιστροφή μέρους των εκροών-επιτευγμάτων προς ενίσχυση των εισρών του συστήματος. Έτσι, π.χ. όταν με τον θεσμό (το σύστημα) των μεταπτυχιακών σπουδών δημιουργούμε νέους επιστήμονες (η εκροή) και τους θέτουμε και πάλι στη διάθεση του κοινωνικού συνόλου ως πόρους του (εισροή), ανατροφοδοτούμε το σύστημα...

Τα συστήματα είναι στατικά και δυναμικά.

Ένα στατικό οικονομικό σύστημα έχει μόνιμους και σταθερούς θεσμούς, δηλ. δεν τους "αλλάζει" ή δεν κάνει "αλλαγές", "μεταρρυθμίσεις", "μετασχηματισμούς" κτλ. Λέγεται ότι το οικονομικό σύστημα της Αλβανίας τα τελευταία 20-30 χρόνια ήταν στατικό.

Ένα δυναμικό οικονομικό σύστημα έχει την τάση να αλλάζει το θεσμικό του πλαίσιο εισάγοντας "νέους θεσμούς" ή "μεταρρυθμίσεις" ή "αλλαγές" κτλ., με τις οποίες προσπαθεί να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, για να επιτύχει καλύτερες επιδόσεις και να εξυπηρετήσει αποτελεσματικότερα τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Η Κίνα κατά την περίοδο του Μάο Τσε Τουργκ είχε ένα αυστηρό κομμουνιστικό οικονομικό σύστημα. Στη δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι επίγονοι του Μεγάλου Τιμονιέρη άρχισαν να υιοθετούν περισσότερο φιλελεύθερους οικονομικούς θεσμούς, όπως η μικρή ατομική

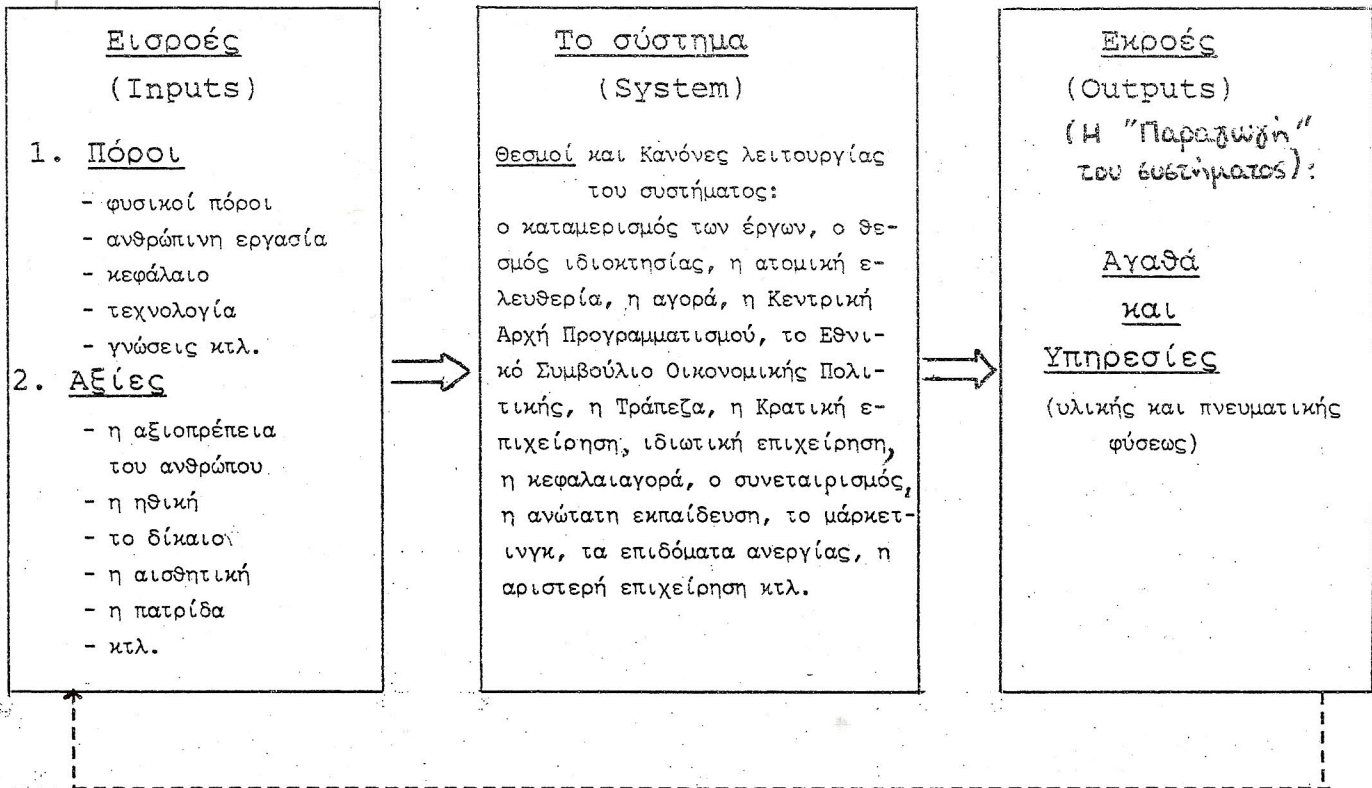
Διάγραμμα 1

Δομή και λειτουργία ενός Τυπικού Οικονομικού Συστήματος

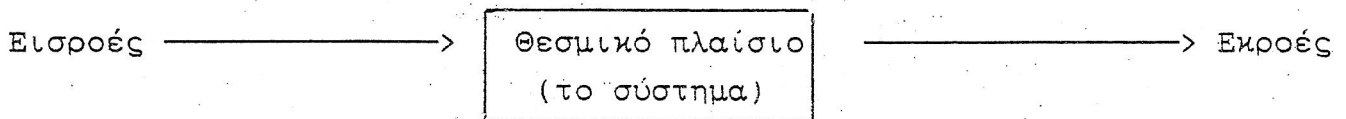
(1)

(2)

(3)



Ανατροφοδότηση του συστήματος (feedback)



κή ιδιοκτησία, η ελεύθερη άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων, η εισαγωγή ξένων κεφαλαίων, η εγκατάσταση ξένων επιχειρήσεων κτλ. Κάθε σύστημα που αλλάζει ή "δοκιμάζει" νέους θεσμούς είναι δυναμικό.

2. Μορφές οργάνωσης της οικονομίας: Ποιά είναι τα βασικά οικονομικά συστήματα;

Έχουν διαμορφωθεί τρία βασικά οικονομικά συστήματα:

1. Το φιλελεύθερο (καπιταλιστικό) οικονομικό σύστημα.
2. Το σοσιαλιστικό οικονομικό σύστημα (ως μικτό οικονομικό σύστημα).
3. Το ^{κέντρικα} ελεγχόμενο (κομμουνιστικό) οικονομικό σύστημα.

- Πώς θα διακρίνουμε στην πράξη ένα οικονομικό σύστημα από τα άλλα;

- Πως θα μπορέσουμε να βρούμε ποιό είναι το οικονομικό σύστημα μιας χώρας;

Για να διακρίνουμε τα διάφορα οικονομικά συστήματα, θέτουμε τρία κύρια ερωτήματα (κριτήρια), που αναφέρονται σε βασικά στοιχεία οικονομικής οργάνωσης. Να, τα τρία ερωτήματα:

α) Σε ποιόν ανήκουν τα μέσα παραγωγής;

Δηλ. Ποιος έχει την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής: οι Ιδιώτες; το Κράτος; μικτές επιχειρήσεις; οι συνεταιρισμοί; κτλ.

Σε ποιόν ανήκει η γη; Ποιός διαθέτει την εργασία για την παραγωγή; Ποιος ελέγχει τα χρηματικά κεφάλαια; Ποιός δημιουργεί την υποδομή της παραγωγής (δρόμους, εγγειοβελτιωτικά έργα κτλ.); Ποιός ασκεί την εμπορία των προϊόντων; κτλ.

Η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής (γης, μηχανημάτων εγκαταστάσεων κτλ.) μπορεί να είναι τριών μορφών:

- (α) αποκλειστικά ιδιωτική (στο φιλελεύθερο ή καπιταλιστικό σύστημα)
- (β) συλλογική και ιδιωτική (στο σοσιαλιστικό ή μικτό σύστημα)
- (γ) αποκλειστικά κρατική (στο κομμουνιστικό σύστημα)

β) Πώς και από ποιόν παίρνονται οι αποφάσεις για την οικονομική δραστηριότητα;

Για να χαρακτηρίσουμε ένα οικονομικό σύστημα είναι αναγ-

καίο να γνωρίζουμε ακόμα ποιός παίρνει τις κρίσιμες αποφάσεις: "Τι θα παραχθεί;" "Πώς θα παραχθεί;", "Για ποιόν θα παραχθεί;" κτλ. Στο θέμα αυτό μπορούμε να έχουμε τις εξής εναλλακτικές περιπτώσεις:

α) οι αποφάσεις για την οικονομική δραστηριότητα λαμβανονται ελεύθερα από τους ιδιώτες ή τα άτομα με την λειτουργία του νόμου προσφοράς και ζήτησης (ελεύθερη ή καπιταλιστική οικονομία). ο παράγωγός εδώ κατευθύνεται από τις προτιμήσεις και αξίες του καταναλωτή, δηλ. παράγει αυτό που ζητάει ο καταναλωτής ("κυριαρχία καταναλωτή").

β) οι οικονομικές αποφάσεις λαμβάνονται από τους ιδιώτες με κάποια όμως φανερό και σημαντική κεντρική (κρατική) επέμβαση και τη δραστηριοποίηση των οργανωμένων συλλογικών φορέων, όπως η δημόσια επιχείρηση, οι συνεταιρισμοί, κτλ. (σοσιαλιστικό οικονομικό σύστημα ή σύστημα μικτής μορφής).

γ) οι αποφάσεις για την οικονομική δραστηριότητα παίρνονται αποκλειστικά και μόνον από την κεντρική (κρατική) εξουσία (συγκεντρωτισμός), χωρίς καμιά συμμετοχή των ιδιωτών-ατόμων (κομμουνιστικό ή κεντρικά προγραμματισμένο οικονομικό σύστημα). Δηλ. εδώ αποφασίζει ο Προγραμματιστής ενός Κεντρικού Γραφείου Προγραμματισμού και η οικονομική δραστηριότητα κατευθύνεται σύμφωνα με τις δικές του προτιμήσεις, αξίες και εντολές ή κατευθυντήριες γραμμές ("κυριαρχία του προγραμματιστή").

γ) Ποιά κίνητρα ωθούν και δραστηριοποιούν τις οικονομικές μονάδες;

Για να χαρακτηρίσουμε πληρέστερα το οικονομικό σύστημα μιας χώρας, πρέπει να προσδιορίσουμε και τα κίνητρα που ωθούν και δραστηριοποιούν αυτούς που παίρνουν οικονομικές αποφάσεις. Αυτά είναι κυρίως τα εξής τρία:

- α) Στην ελεύθερη ή καπιταλιστική οικονομία είναι το ατομικό κέρδος (ή το ατομικό συμφέρον).
- β) Στην κεντρικά προγραμματισμένη ή κομμουνιστική οικονομία είναι το κρατικό συμφέρον, δηλ. το συμφέρον του κράτους, όπως ορίζεται από το Κόμμα (το συμφέρον του Κράτους).
- γ) Στη σοσιαλιστική οικονομία είναι το όφελος της κοινωνίας και του ατόμου, δηλ. ένας συνδυασμός και των δύο (το συμφέρον του συνόλου).

Σε τελευταία ανάλυση, εκείνο που διαφοροποιεί τα οικονομικά συστήματα δεν είναι κανένα εξωτερικό στοιχείο αλλά η επιλογή των αξιών που κάθε ένα από αυτά προβάλλει και η έμφαση που δίνει στις αξίες αυτές. Το φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα προβάλλει την αξία της "ελευθερίας", το κομμουνιστικό σύστημα προβάλλει την αξία του "κρατικού συμφέροντος", και το σοσιαλιστικό σύστημα επιχειρεί να συνδυάσει τις ατομικές και τις συλλογικές αξίες στην έννοια του "συλλογικού συμφέροντος".

Με βάση τους σχετικούς θεσμούς που επικρατούν σ' όλες τις χώρες του κόσμου, έχουν διαμορφωθεί πολλά εναλλακτικά οικονομικά συστήματα. Τα βασικά από αυτά είναι τα εξής τρία:

- α) Το ελεύθερο (καπιταλιστικό) οικονομικό σύστημα, στο οποίο επικρατεί: η ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, η λήψη αποφάσεων από κάθε άτομο-επιχειρηματία και το κίνητρο του ατομικού κέρδους.
- β) Το σοσιαλιστικό ή "μικτό" οικονομικό σύστημα, στο οποίο επικρατεί κυρίως: η ατομική ιδιοκτησία και η συλλογική ιδιοκτησία ή η συνεταιριστική ιδιοκτησία, η λήψη αποφάσεων με αυξημένη συμμετοχή των πολιτών στην κεντρική εξουσία και κίνητρο αποφάσεων είναι το κοινωνικό συμφέρον ή το συμφέρον του συνεταιρισμού ή του κοινωνικοποιημένου φορέα.
- γ) Το κομμουνιστικό σύστημα, στο οποίο επικρατεί: η κρατική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, η λήψη αποφάσεων από την κεντρική κρατική εξουσία (ένα Κεντρικό Γραφείο Προγραμματισμού) και κίνητρο των αποφάσεων είναι το κρατικό συμφέρον.

Επομένως για να διακρίνουμε τα διάφορα οικονομικά συστήματα, πρέπει:

- α) Να γνωρίζουμε σε ποιόν ανήκει η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, δηλ. ποιός ελέγχει τα μέσα παραγωγής: τη γη, την εργατική δύναμη, το κεφάλαιο, την τεχνολογία, τις πληροφορίες και γνώσεις κτλ.
- β) Να γνωρίζουμε ποιά είναι η διαδικασία και ποιός είναι ο πρωταγωνιστής στη λήψη αποφάσεων, δηλ. ποιός παίρνει τις αποφάσεις για την οικονομική δραστηριότητα. Ο μηχανισμός της αγοράς; Μικτός μηχανισμός της αγοράς και των κοινωνικών ή συλλογικών φορέων με επιλεκτικές επεμβάσεις του Κράτους; Ή ένα Κεντρικό Γραφείο Προγραμματισμού που εκφράζει την κρατική εξουσία;

γ) Να γνωρίζουμε ποιά κίνητρα κατευθύνουν τα άτομα ή τους φορείς στην οικονομική τους δραστηριότητα. Το ατομικό κέρδος; Το συλλογικό συμφέρον; Ή το κρατικό συμφέρον;

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται συνοπτικά οι βασικοί θεσμοί των τριών οικονομικών συστημάτων (τα τυπικά οικονομικά συστήματα).

Στην ιστορική τους διαδρομή, οι ανθρώπινες κοινωνίες έχουν εφαρμόσει στην πράξη μια ποικιλία τύπων οικονομικών συστημάτων, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις εμπειρίες τους. Σήμερα, αν και επικρατεί η άποψη ότι υπάρχουν μόνον τρία τυποποιημένα οικονομικά συστήματα (το καπιταλιστικό, το σοσιαλιστικό και το κομμουνιστικό) στην πράξη κάθε χώρα έχει το δικό της οικονομικό σύστημα, με τις δικές του ιδιομορφίες.

Οι τρεις τυπικές περιπτώσεις των οικονομικών συστημάτων είναι εξορισμού βασικά συστήματα αναφοράς, γιατί περιγράφουν θεωρητικά τα κύρια χαρακτηριστικά κάθε συστήματος. Με άλλα λόγια, είναι θεωρητικές "κατασκευές" ή υποθετικά δημιουργήματα σε σύγκριση με αυτά που επικρατούν στην πράξη σε κάθε χώρα.

Τα πραγματικά οικονομικά συστήματα, όπως λειτουργούν σε κάθε χώρα, έχουν τις βασικές διαστάσεις που συμφωνούν με τα πρότυπα αναφοράς τους, αλλά έχουν τόσες πολλές αποχρώσεις ή παραλλαγές (θεσμών, αρχών, χαρακτηριστικών κτλ.), που είναι αδύνατο να περιγραφούν με κάθε λεπτομέρεια. Προσπαθείστε να περιγράψετε όλους τους οικονομικούς θεσμούς μιας χώρας (ιδιοκτησία ακινήτων, μορφές ιδιωτικών επιχειρήσεων, τραπεζικό σύστημα, δημόσιες επιχειρήσεις, κοινωνικοποιημένες επιχειρήσεις, σύστημα κινήτρων, λειτουργία του θεσμού της αγοράς εργασίας, συλλογικές συμβάσεις κτλ.) και θα δείτε ότι είναι μια επίπονη και εκτεταμένη εργασία, η οποία κινδυνεύει να μην είναι πλήρης, γιατί υπάρχουν χιλιάδες θεσμοί (μικρο-θεσμοί και μακρο-θεσμοί) σε κάθε χώρα.

Σε ότι ακολουθεί, θα παρουσιάσουμε μόνον τους τρεις βασικούς τύπους των εναλλακτικών οικονομικών συστημάτων στις τυπικές ή θεωρητικές τους μορφές. Πρέπει να σημειώσουμε ότι κατά βάση έχουμε μόνο δύο ακραία οικονομικά συστήματα, το καπιταλιστικό και το κομμουνιστικό, ενώ όλα τα άλλα αποτελούν παραλλαγές ή διασταυρώσεις τους. Το σοσιαλιστικό σύστημα στην ουσία αποτελεί μια ιδιαίτερη σύνθεση θεσμών των δύο συστημάτων (μικτό οικονομικό σύστημα) και στην πράξη έχει και αυτό πολλές παραλλαγές, γιατί υπάρχουν πολ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Τα τρία εναλλακτικά οικονομικά συστήματα

Οικονομικοί Θεσμοί:

Ιδιοκτησία μέσων παραγωγής
Λήψη Οικονομικών Αποφάσεων

Φιλελεύθερο

- Ιδιωτική Ιδιοκτησία
- Η ελεύθερη αγορά (Η παράδοση)

Σοσιαλιστικό

- Μικτή (κρατικός έλεγχος)
- Μερική λειτουργία της αγοράς και κρατική παρέμβαση (ρυθμιστικός ρόλος του Κράτους)

Κομμουνιστικό

- Κρατική Ιδιοκτησία
- Κρατικές αποφάσεις (από τους προγραμματιστές)

Κίνητρα Οικονομικών Ενεργειών
Εργασία (ως θεσμός)

- Το κέρδος
- Ελευθερία προσφοράς
- Ιδιωτική Πρωτοβουλία (Ελεύθερη δράση)

- Το Κοινωνικό Συμφέρον
- Ως καθήκον και Συλλογική Ευθύνη
- Ελεύθερη και Κατευθυνόμενη Δράση (Μικτή ή συλλογική)

- Το κρατικό συμφέρον
- Ως υποχρέωση
- Κρατική ευθύνη και οργάνωση

Επιχειρήσεις

- Ελεύθερη διακύμανση
- Ελεύθερη διμόρφωση
- Θεμιτή (Αναξέλεγκτη)

- Κρατικές παρεμβάσεις
- Ελεύθερο και Κρατικό μισθολόγιο
- Ανεκτή και σε ελεγχόμενα επίπεδα

- Απόλυτα ελεγχόμενες από το κράτος
- Κρατικό μισθολόγιο
- Παράνομη

Τιμές

Μισθοί

Κερδοσκοπία

- Με γνώμονα το Κέρδος (απόδοση)
- Βασικό θεσμός
- Ελεύθερο

- Με γνώμονα το κοινωνικό συμφέρον
- Περιορισμένη λειτουργία
- Με ρυθμιστικές παρεμβάσεις εκ μέρους του Κράτους

- Με γνώρισμα το κρατικό συμφέρον
- Ανύπαρκτο
- Κρατικό 100%

Επενδύσεις

Χρηματοστήριο

Εμπόριο - Διακίνηση

- Ανάλογα με τον ιδιωτικό πλούτο και την εργασία του καθενός

- Ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός και τη συμβολή του (εργασία) στην κοινωνική πρόοδο

- Ανάλογα με τις επιταγές των Κρατικών Κεντρικών Αρχών για ισότητα και οικονομική δικαιοσύνη

Προστασία πασχόντων

- Αναγνώριση της φιλανθρωπίας

- Γενναία Κρατικά "δοσίματα" (επιδόματα, επιχορηγήσεις, κοινωνικές παροχές)

- Εξασφάλιση ενός μίνιμουμ εισοδήματος σε όλους τους πολίτες ανάλογα με τις βασικές ανάγκες τους

Ποιός παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο στην Οικονομία;

- Ο Κεφαλαιούχος και ο Καταναλωτής

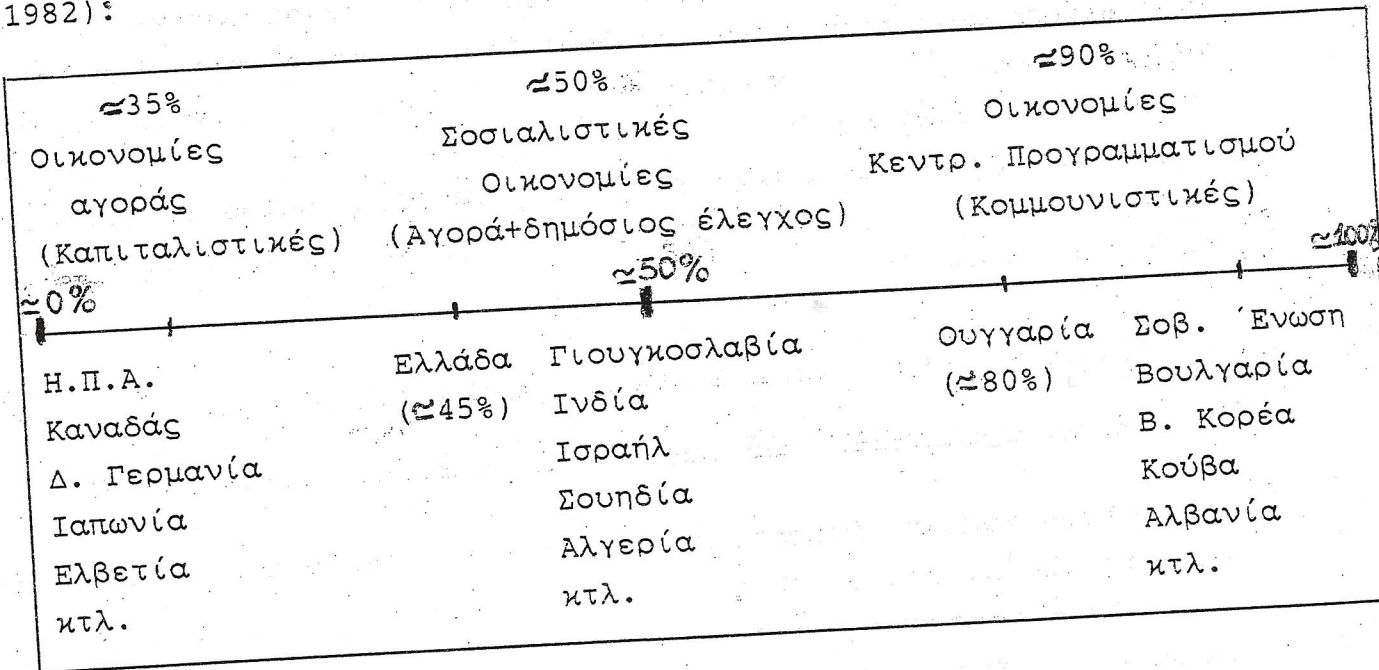
- Οι δημόσιοι φορείς και μερική ισχύς του Καταναλωτή-Πολίτη

- Ο Προγραμματιστής και το κόμμα

λοί "σοσιαλισμοί": φιλελεύθερος, δημοκρατικός, γραφειοκρατικός, χριστιανικός, φασιστικός, αραβικού τύπου κτλ. (βλ. 3.2.).

Στην πράξη όλα τα συστήματα τείνουν να είναι μικτά, γιατί κάθε χώρα παίρνει, δοκιμάζει και εφαρμόζει θεσμούς από όλα τα συστήματα ανάλογα με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και τις πολιτικές συγκυρίες που επικρατούν...

Όλες οι χώρες του κόσμου, με κριτήριο το ποσοστό κατανομής της εθνικής παραγωγής, δηλ. το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) ανάμεσα σε ιδιωτικά αγαθά (που παράγονται από ιδιωτικούς φορείς) και σε δημόσια αγαθά (που παράγονται από συλλογικούς ή κρατικούς φορείς) κατατάσσονται στα τρία οικονομικά συστήματα ή σε ενδιάμεσες κατατάξεις, όπως δείχνει το Διάγραμμα 2 (με βάση το ποσοστό παραγωγής δημοσίων αγαθών από κρατικούς φορείς το 1982):



Διάγραμμα 2

Κατάταξη χωρών κατά οικονομικό σύστημα με βάση το ποσοστό συμμετοχής του δημόσιου τομέα στο Ακαθ. Εγχώριο Προϊόν.

Στα δύο άκρα του Διαγράμματος 2 είναι: α) οι καπιταλιστικές οικονομίες (Η.Π.Α., Καναδάς, Δ. Γερμανία κ.ά.) με ποσοστό παραγωγής δημοσίων αγαθών γύρω στα 35% και β) οι κομμουνιστικές οικονομίες (Σοβ. Ένωση, Βουλγαρία, Β. Κορέα κ.ά.) με ποσοστό παραγωγής από

τους κρατικούς φορείς γύρω στο 90%. Στη μέση βρίσκονται οι σοσιαλιστικές οικονομίες αυστηρού τύπου (π.χ. Γιουγκοσλαβία) και φιλελεύθερου (δημοκρατικού) τύπου (π.χ. Σουηδία) με ποσοστό παραγωγής δημοσιων αγαθών περίπου 50%.

Η χώρα μας αυτή τη στιγμή ανήκει κυρίως στις οικονομίες της αγοράς (45% περίπου του Ακ. Εγχώρ. Προϊόντος παράγεται από τον δημόσιο τομέα) και φαίνεται να τείνει προς τις σοσιαλιστικές οικονομίες, δηλ. προς ένα ενδιάμεσο οικονομικό σύστημα. Αντίθετα, η Ουγγαρία ανήκει στις κεντρικά προγραμματισμένες οικονομίες και δείχνει κάποια "κλίση" προς το σοσιαλιστικό σύστημα (κυρίως με την ανάπτυξη του οργανωμένου συνεταιριστικού κινήματος).

Στα τρία τυπικά οικονομικά συστήματα αντιστοιχούν τρεις βασικές μορφές οργάνωσης της οικονομίας: α) η Καπιταλιστική οικονομία, β) η σοσιαλιστική οικονομία και γ) η Κομμουνιστική οικονομία. Η διάκριση αυτή όμως είναι χονδροειδής και οπώσδήποτε δεν περιγράφει με επάρκεια την πραγματικότητα οργάνωσης της οικονομίας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζονται τα τρία βασικά οικονομικά συστήματα με ορισμένες "παραλλαγές" τους και τα σχετικά παραδείγματα χωρών.